

Література

1. Басов А. И. Роль золота и других драгоценных металлов в составе золотовалютных резервов / А. И. Басов // Финансы и кредит. – 2003. – № 3. – С. 19-20.
2. Диба М. Еволюція золота: історія і сучасність / М. Диба, Е. Бахтарі // Вісник Національного банку України. – № 10. – 2008. – С. 24.
3. Про державне регулювання видобутку, виробництва і використання дорогоцінних металів і дорогоцінного каміння та контроль за операціями з ними: Закон України від 18 листопада 1997 р. № 637/97-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 9. – Ст. 34.
4. Про затвердження Положення про здійснення операцій з банківськими металами та внесення змін до деяких нормативно-правових актів Національного банку України: Постанова Правління Національного Банку України від 6 серпня 2003 р. № 325.
5. Про систему валютного регулювання і валютного контролю: Декрет Кабінету Міністрів України від 19 лютого 1993 р. № 15-93 // Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1993. – № 17. – Ст. 184.
6. Реверчук С. К. Ринок банківських металів: монографія / С. К. Реверчук, Л. М. Чиж, С. П. Лазур. – Л.: Тріада плюс, 2011. – 204 с.
7. Старинський М. В. Проблеми та перспективи правового регулювання валютних відносин в Україні: монографія / М. В. Старинський. – Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2015. – 344 с.
8. Тітова Ю. О. Нормативні засади обігу дорогоцінних металів і дорогоцінного амілля в Україні / Ю. О. Тітова. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://archive.nbuv.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-4/12tyodku.pdf>.

К. П. СІНЯНСЬКИЙ

*Навчально-науковий інститут права
Сумського державного університету*

ТЕОРЕТИКО-ПРАВОВА ХАРАКТЕРИСТИКА КАТЕГОРІЇ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ

Дослідження зобов'язання як теоретико-правової категорії стикається з проблемами методологічного характеру. Необхідність переосмислення та сприйняття даної категорії як теоретико-правової наявна, але недостатність наукових розробок у теоретичній сфері на початковому етапі змушує застосовувати розуміння категорії «зобов'язання» в політології, соціології та інших науках, а також,

відштовхуючись від напрацювань цивільно-правової науки та господарсько-правової науки, рухатись до висновків на рівні теорії права. Застосування таких методів наукового дослідження надає змогу виявити ознаки зобов'язання, які виходять за межі окремих галузей права і, відповідно, сформулювати теоретико-правову характеристику зобов'язання. Тому, не відкидаючи напрацювання цивільно-правової та господарсько-правової науки, дозволимо собі взяти їх за аналітичну основу і запропонуємо теоретико-правову характеристику категорії зобов'язання [1, 148]. Питання правової характеристики категорії «зобов'язання» є актуальним вже доволі довгий час, оскільки є основоположним для цілого ряду правових досліджень.

Уперше категорія «зобов'язання» з'явилась в римському праві. Так, згідно доктрини римського права, зобов'язання (*obligatio*) – це певний обов'язок, заснований на законі держави, в силу якого одна сторона (боржник) змушена що-небудь дати, зробити або надати на користь іншої особи (кредитора) [2, 69]. Тобто уже в римському праві була закладена основа цивільно-правової характеристики категорії «зобов'язання».

В епоху Середньовіччя на території сучасної України під «зобов'язанням» розуміли правовідносини, у силу яких особа, яка порушила інтереси іншої особи, зобов'язана була вчинити на користь потерпілої сторони певні дії для відшкодування завданих збитків [3, 253]. У період Відродження розвивається ідея як про договірні, так і позадоговірні зобов'язання. Наприклад, згідно зі ст. 58 «Руської правди» особа, яка завдала шкоду іншій особі, знищивши чи втративши її майно, зобов'язана була відшкодувати потерпілій особі його вартість [4, 80].

У XVII-XVIII ст. в зв'язку з розвитком на території сучасної України товарно-грошових відносин під зобов'язанням розуміли право однієї особи на майно іншої особи, яка не виконала договір чи заподіяла шкоду [5, 53].

У XVIII-XIX ст. на території України зобов'язання починає набувати рис цивільних правовідносин, оскільки в цей час відбувається поширення законодавства Російської та Австро-Угорської імперій [6, 229]. Саме в цей період відбувається формування цивілістичного підходу до розуміння зобов'язання, який залишається пануючим до нашого часу.

У період перебування території України в складі СРСР інститут зобов'язання був закріплений в Цивільному кодексі 1922 р. і Цивільному кодексі 1963 р. [7, 248]. Врегулювання зобов'язання Цивільним кодексом відображало цивілістичний підхід до зобов'язання.

О. С. Іоффе визначив зобов'язання як закріплене законом суспільне відношення з переміщення майна чи інших результатів праці, в силу якого одна особа (кредитор) має право вимагати від іншої особи (боржника) вчинити певні дії чи утриматись від вчинення певних дій [8, 6]. На думку

Ж. В. Завальної, зобов'язання – це такий стан правової дійсності, у якому зобов'язана особа на вимогу управленої особи повинна здійснити певну дію чи утриматись від такої [1, 150]. Але, на нашу думку, не можна погодитись з О. С. Иоффе, оскільки об'єкт зобов'язання необхідно розуміти ширше – не лише як відношення з переміщення майна чи інших результатів праці, а й всі інші відносини, які виникають з приводу обов'язку вчинити певні дії, які можуть бути не пов'язані з певними матеріальними благами чи результатами праці.

Для «зобов'язання» як категорії, відмежованої від конкретних галузей права, притаманними є, зокрема, такі ознаки: сторонами зобов'язання є конкретно визначені особи, об'єктом зобов'язання є певна поведінка зобов'язаної особи, виникає на підставі визначених юридичних фактів [7, 239].

Категорію «зобов'язання», зазвичай, сприймають як цивільно-правову. На користь цього наводять аргументи про те, що зобов'язання має ознаки, взяті саме з цивілістичної науки. На противагу цьому, при аналізі таких позицій, виявляється, що дані твердження є дещо завузькими для категорії «зобов'язання» і дає змогу говорити про наявність у зобов'язання теоретико-правової природи.

Література

1. Завальна Ж. В. Щодо питання про юридичну природу зобов'язання / Ж. В. Завальна // Часопис Київського університету права. – 2012. – № 2. – С. 147-150.
2. Агафонов С. А. Римське право: навч.-метод. посіб. / С. А. Агафонов. – К.: КНЕУ, 2005. – 143 с.
3. Момотов В. В. Формирование русского средневекового права в IX-XIV вв.: монография / В. В. Момотов. – М.: ИКД «ЗЕРЦАЛО-М», 2003. – 416 с.
4. Тацій В. Я. Історія держави і права України: підруч. – У 2-х т. / В. Я. Тацій, А. Й. Рогожина. – Т. 1. – К.: Видавничий Дім «Ін Юре», 2000. – 646 с.
5. Остапенко Т. О. Зобов'язальне право Гетьманщини за «Правами, за якими судиться малоросійський народ» 1743 року / Т. О. Остапенко // Митна справа. – 2007. – № 3. – С. 52-56.
6. Захарченко П. П. Історія держави і права України: підруч. / П. П. Захарченко. – К.: Атіка, 2005. – 368 с.
7. Красюков А. В. Обязательство как межотраслевая категория / А. В. Красюков // Вестник Воронежского государственного университета. – 2008. – № 2. – С. 237-245.
8. Иоффе О. С. Обязательственное право / О. С. Иоффе. – М.: Юридическая литература, 1975. – 880 с.